

Història de la Literatura

Decadència, Renaixement, Barroc, Il·lustració i Romanticisme

Decadència

La Decadència és el període l'època de la literatura catalana que comença amb l'edat moderna (Segle XVI) fins a la Renaixença del segle XIX. La decadència és, en part, una construcció dels autors de la Renaixença i crítics posteriors. La Decadència de la literatura catalana s'ha contrastat amb l'esplendor del Segle d'Or de la literatura en castellà. Els autors més coneguts de la Decadència són Vicenç Garcia, Francesc Fontanella, i Josep Romaguera.

S'ha dit que la Decadència coincideix amb la castellanització de tota Espanya i la degeneració de les institucions de la Corona d'Aragó després de la unió de les corones de Castella i Aragó amb el casament de Ferran II d'Aragó i Isabel I de Castella.

Renaixement

El Renaixement es va originar a Itàlia des d'on va arribar a Catalunya gràcies els cercles catalans instal·lats a la Itàlia del Renaixement per la vinculació de Nàpols, Sicília i Sardenya a la Corona d'Aragó, de fet que Alfons el Magnànim fixà la seva residència a Nàpols. També per l'existència de dos pontífexs valencians, Calixt III i Alexandre VI, ambdós papes de la família Borja. En conjunt, es pot dir que el Renaixement català intentà de fer una síntesi de certs elements medievals i d'uns altres de nous, procedents d'Itàlia i de Castella.

La literatura catalana, sense trencar amb la tradició medieval, recuperà alguns dels cànons estètics i dels models formals del classicisme. Però la preocupació per l'estudi de les llengües clàssiques, característica de l'humanisme, no impedí el desenvolupament de les literatures en llengües vulgars. Mentre la minoria aristocràtica vacil·lava en l'ús de les llengües llatina, castellana i catalana, la majoria popular continuà refent i ampliant en la llengua pròpia la tradició que havia elaborat en el curs dels segles.

Prosa

La prosa catalana més valuosa del període són Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa (1557) de Cristòfor Despuig, tant per l'ús del diàleg, una forma literària clàssica,

com per l'esperit crític del seu autor, en una prosa noble, de vagues ressonàncies erasmistes. Dins també de la narrativa històrica, cal remarcar les cròniques de Pere Miquel Carbonell, Pere Antoni Beuter i Joan Binimelis, i la novel·la al·legòrica, representada per L'espill de la vida religiosa, obra anònima publicada el 1515, atribuïda per alguns a Miquel Comalada, amb influències lul·lianes i reformistes que estaven assolint una veritable projecció europea.

En el terreny de la literatura d'entreteniment, emergeixen novelle i facècies com les de Jordi Centelles i Joan Timoneda i unes divertides i desinhibides Estil·lades y amoroses lletres, de mitjan segle XVI. Aquests anys, a més, funcionava a València un teatre d'intenció realista i satírica que donà mostres tan esplèndides com La vesita, de Joan Ferrandis d'Herèdia.

Poesia

El millor poeta català del moment fou Pere Serafí, que alternà l'idealisme amorós d'inspiració petrarquista o ausiasmarquiana amb la glossa de refranys i cançons populars. Altres poetes, com Andreu Martí Pineda i Valeri Fuster, insistiren amb una certa originalitat en els models costumistes valencians de la darrerria del segle XV. Els poemes de Joan Pujol, ja a la segona meitat del segle XVI i els actes sacramentals de Joan Timoneda, ja reflecteixen el canvi de la contrareforma, que havia de culminar amb el Barroc. Amb la Contrareforma desapareix aquest esperit de crítica i de recerca per propugnar una visió més rígida i ascètica de la vida.

Barroc

Les primeres manifestacions pròpiament barroques (figures anteriors com Joan Timoneda o Joan Pujol poden considerar-se com uns inicials símptomes literaris de la contrareforma) no es produïren fins a començament del segle XVII i es prolongaren durant tot el XVIII, aleshores ja amb elements d'estètica rococó.

En aquest període es reben clares influències del gran barroc castellà, amb autors com Garcilaso de la Vega, Góngora, Quevedo, Calderón, Gracián, etc, que actuaven sense gaire relació els uns amb els altres.

Una figura cabdal del barroc català fou el poeta i comediògraf Francesc Vicent Garcia, que gaudí d'un gran prestigi posterior, fou l'únic que aconseguí de formar una escola, que l'imità en aquells aspectes més secundaris i que s'allargassà fins ben entrat el segle XIX. Francesc Fontanella i Josep Romaguera, aportarien també contribucions importants durant el barroc.

El moment culminant d'aquest corrent pot situar-se durant la Guerra dels Segadors, quan hi hagué intents ja conscients de renovar i revitalitzar la cultura catalana i que fracassà amb la derrota dels exèrcits catalans. S'ha de destacar sobretot l'obra poètica i dramàtica de Francesc Fontanella. Altres figures del barroc català foren Pere Jacint Morlà i Josep Blanch, també de mitjan segle XVII. Josep Romaguera, entre els segles XVII i XVIII, mantenia amb relativa eficàcia aquests propòsits. Agustí Eura Joan de Boixadors, Guillem Roca i Seguí i Francesc Tagell, de la primera meitat del segle XVIII, hi insistien amb desigual fortuna.

Il·lustració

Des de la fi del segle XVIII, la filosofia crítica i l'erudició lingüística i històrica de la Il·lustració havien renovat tota la concepció de la cultura. Neix una nova mentalitat que considerava que l'obra havia de ser útil o no ser. És època d'inicis d'activitats científiques i d'un menyspreu raonat de la lírica gratuïta. La màxima consideració era obtinguda pels textos de moral o de pedagogia.

A Catalunya, fou representada per un estol brillant, seguint la iniciació metodològica del valencià Jacint Segura, i represa, al Principat, per l'impuls del bisbe Ascensi Sales. Cal destacar també la novel·la de l'alacantí P. Montengon Eusebio.

També cal destacar un grup format per diversos traductors i escriptors, entre els quals Francesc Mulet, Antoni Febrer i Cardona i Joan Ramis amb l'obra de teatre Lucrècia.

Tanmateix es pot afirmar que la literatura catalana en aquest període fou pràcticament inexistent pel que fa a la literatura «cultura». Només han perdurat el conjunt dels gèneres populars com a portaveus més qualificats del temps. El terreny era el teatre jocós i satíric (entremesos) amb textos (la majoria inèdits) redactats per no professionals: epistolaris, narracions privades, i dietaris que reflecteixen la mentalitat de l'època. Una mostra seria el Calaix de sastre del baró de Maldà, que se situava al pol oposat dels il·lustrats com a literatura costumista, que tant d'èxit havia d'assolir en ple romanticisme.

La poesia popular, espontània i multiforme, conferí a la literatura del segle XVIII uns títols normalment amb una categoria superior als assolits per les temptatives cultes. Aquesta literatura popular només compartia amb la il·lustració l'època i el fet de desenvolupar-se sota els signes de «natura» i de «llibertat». Però sobretot estava associada amb la llengua del poble.

A principis del segle XIX i gràcies al comte d'Aiamans i a l'anònim autor de Lo Temple de la Glòria, ja s'incorporen alguns elements romàntics.

Romanticisme

El primer romanticisme, plantejat en temes inequívocament catalans, fou escrit bàsicament en llengua castellana. Però cap al final d'aquest període ja es començà a prendre consciència de la contradicció que existia entre el contingut i el públic al qual s'adreçava i la llengua amb què es feia. Així per exemple, Pere Mata va escriure un llarg poema en català a El Vapor (1836), Joaquim Rubió i Ors començà a publicar els seus poemes al Diario de Barcelona (1839).

En aquesta època, es formà una intel·lectualitat burgesa d'inspiració liberal jove i combativa i, en molts casos, revolucionària. La marxa dels fets, amb els escriptors exiliats o reclosos en la clandestinitat, no en permeté la seva eclosió. Alguns, com Pau Milà i Fontanals i el seu grup, renegaren dels inicis liberals. D'altres, com Aiguall de Izco, Ribot i Fontserè i Pere Mata, emigraren a Madrid.

Entre 1844 i 1870, el romanticisme conservador, més o menys tenyit d'elements populars o clàssics, monopolitzà les lletres catalanes. Alguns, com Víctor Balaguer, insistiren en una literatura que fos també un instrument de progrés.